

УДК330.342

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Журавльов О. В.

Кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Анотація. *Стаття присвячена актуальній проблемі подальшого дослідження теоретичних підходів трансформації економічних систем, які можуть бути використані для аналізу цих структурних зрушень в країнах подвійної периферії.*

Процеси глобалізації не тільки вимагають у ряді випадків посилення втручання держави в економіку, але і впливають на всю систему форм і методів державної макроекономічної політики. У цілому можна стверджувати, що глобалізація істотно змінює співвідношення між зовнішніми і внутрішніми факторами розвитку національних господарств на користь перших.

Виявлено, що трансформація як економічна наукова категорія в загальнонауковому розумінні являє собою структурну зміну форм та етапів функціонування суспільних систем на різних фазах економічних циклів.

Слід зазначити, що існує діалектичний взаємозв'язок між трансформацією форми та змісту систем, зокрема суспільних. Така зміна полягає в тому, що будь-які перетворення є результатом діяльності людей, хоча в цьому процесі відіграють провідну роль закономірність розвитку суспільства, динаміка природи і т. д.

Вибір того чи іншого напрямку трансформацій здійснюється людьми, їх групами – стихійно чи цілеспрямовано. На первісних етапах розвитку суспільства домінував стихійний характер трансформацій, що і спостерігається і в ринковій системі – при небажанні кризових процесів, сумісні дії суб'єктів ринку призводять до кризових явищ в економіці. Посткризове вирівнювання таких асиметрій можливий лише за умов цілеспрямованих дій суб'єктів господарювання, що використовують традиції та інновації.

Трансформації є головним інструментом спадкової мінливості, адаптації системи до існуючих змін у зовнішніх та внутрішніх середовищах розвитку. При цьому відбувається очищення спадкового ядра від застарілих елементів, що не відповідають новим умовам розвитку системи.

Глибина трансформацій складових генотипу різна, однак якщо пропустити час трансформації чи провести її в тому напрямку, то система закінчить своє існування, зійде з історичної сцени (наприклад, СРСР).

Відзначено, що в сучасній економічній літературі й досить немає єдиної синтетичної теорії, що охоплює різні аспекти економічної та фінансової трансформації.

Ключові слова: *структурні зрушення, подвійна периферія, економічна та фінансова трансформація, глобалізація, протистояння сил.*

Постановка проблеми. В період 1980-1990-х років світове господарство розпочало новий етап свого розвитку – радикальні системні зміни, глобальні кризи і технологічні інновації – сукупність, яка суттєво вплинула на всі країни світу, зокрема, на трансформаційні економіки (в першу чергу пострадянських країн).

Процеси глобалізації не тільки вимагають у ряді випадків посилення втручання держави в економіку, але і впливають на всю систему форм і методів державної макроекономічної політики. У цілому можна стверджувати, що глобалізація істотно змінює співвідношення між зовнішніми і внутрішніми факторами розвитку національних господарств на користь перших. Сьогодні, по-перше, жодна національна економіка незалежно від розмірів країни і рівня її розвитку не може більше бути самодостатньою, виходячи з наявних факторів виробництва, технологій і потреби в капіталі. По-друге, жодна держава не може раціонально формувати і реалізовувати економічну стратегію розвитку без врахування процесів, що відбуваються у світовому господарстві.

Перед вченими-економістами постають нові дослідницькі завдання, зокрема ідентифікація нових підходів щодо дослідження трансформації економічних систем субрегіонів та неформальних інтеграційних об'єднань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми трансформації економічних систем перебувають в полі зору багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених.

Відображення динаміки трансформацій економічних систем як в Україні, так і в інших національних господарських системах отримало значного розвитку в роботах Н. Гражевської, А. Гриценка, Ю. Макогона, Т. Орехової, І. Пузанова, А. Філіпенко, В. Шевчука, О. Шниркова, С. Якубовського та інших.

Особливого значення набувають міждисциплінарні підходи до визначення теоретичної та методологічної бази дослідження трансформацій країн подвійної периферії.

Постановка завдання. Метою роботи є виявлення теоретико-методологічних підходів до дослідження трансформації економічних систем в країнах подвійної периферії.

Основні результати дослідження. Трансформація як економічна наукова категорія в загальнонауковому розумінні являє собою структурну зміну форм та етапів функціонування суспільних систем на різних фазах економічних циклів.

Слід зазначити, що існує діалектичний взаємозв'язок між трансформацією форми та змісту систем, зокрема суспільних. Така зміна полягає в тому, що будь-які перетворення є результатом діяльності людей, хоча в цьому процесі відіграють провідну роль закономірність розвитку суспільства, динаміка природи і т. д.

Ю. В. Яковец [1] в своїй монографії «Глобальні економічні трансформації XXI століття» пропонує наступну класифікацію трансформацій (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація трансформацій суспільних систем.

Крім зазначених на рис. 1 класифікаційних напрямів при дослідженні основ теорії трансформації систем варто згадати, що діючими акторами трансформацій в сучасному світі є: активні агенти ринку, керівники підприємств, ТНК (що приймають і імплементують стратегічні рішення та сприяють адаптації до змін, які відбуваються в суспільстві); держави, міжнародні організації, міжнародні суспільства, які визначають стратегію трансформації; вчені та наукові товариства, які прогнозують та управляють напрямками трансформацій.

Сучасні трансформації здійснюються на основі протистояння сил, які належать до поточної та майбутньої системи, активних діячів у проведенні радикальних інновацій і трансформацій. Еліта систем, яка уходить намагається продовжити своє панування, роблячи псевдо інновації. Від співвідношення та активності протидіючих сил залежить ефект трансформації поточної системи на новому вітку спіралі циклічної динаміки.

Теорія трансформацій систем найбільш повно досліджено в класичній науковій праці О. Богданова «Тектологія. Загальна організаційна наука» [2].

Розкриваючи зміст загального поняття про кризу, О. О. Богданов пише, що під кризою розуміють завершення чи перелом в ході певного процесу, що має характер боротьби: до «кризи» боротьба триває, положення є невирішеним, коливним; момент кризи є кінець невирішеності і коливання – перемога однієї сторони чи примирення двох: починається щось нове, організаційно інше, ніж до цього, чи різкий перехід, порушення цілісності [2, с. 208-209].

Слід зазначити, що в сучасній економічній літературі й досить немає єдиної синтетичної теорії, що охоплює різні аспекти економічної та фінансової трансформації.

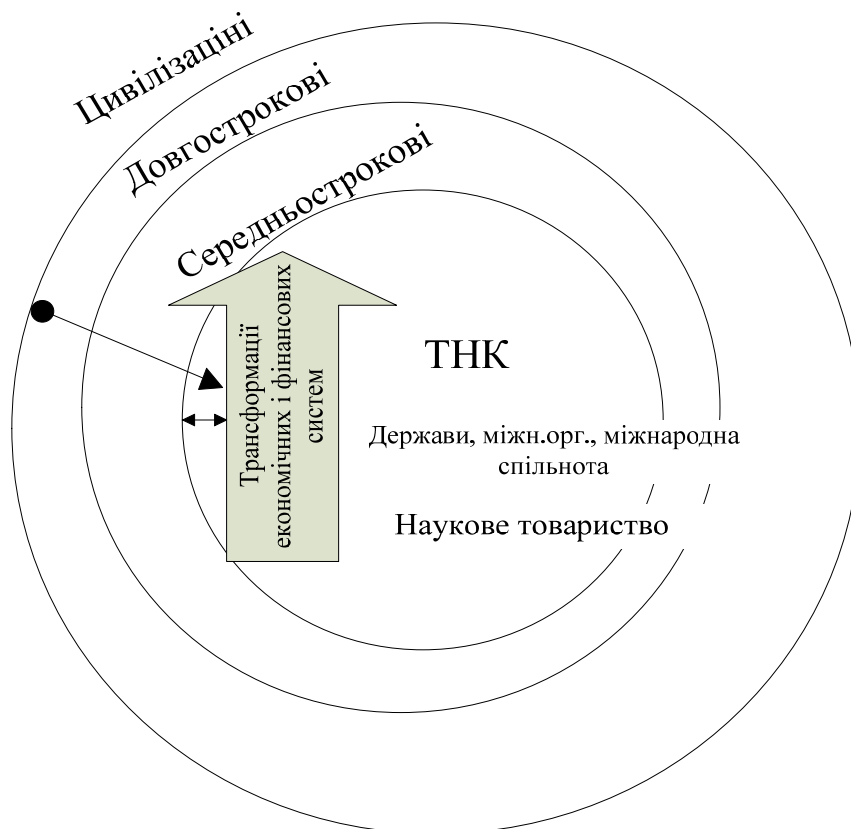

Рис. 2. Трансформаційні цикли розвитку суспільства.

В динаміці трансформацій виявляються дії генетичних закономірностей – спадкоємність, мінливість, відбір. Якщо трансформація здійснюється в рамках однієї системи, то як результат перебудови зберігається спадкоємні складові її генотипу. Якщо відбувається зміна систем, закінчується життєвий цикл однієї системи і починається цикл наступної, то зберігається лише спадкоємне ядро над системи до якої входять дві системи, що змінюють одна одну.

В періоди революцій такі перебудови порушуються, а слід за цим порушується спадкоємне ядро, тому за періодом радикальних реформ настають періоди спаду, відновлення порушеного балансу в системі чи над системі.

Трансформації є головним інструментом спадкової мінливості, адаптації системи до існуючих змін у зовнішніх та внутрішніх середовищах розвитку. При цьому відбувається очищення спадкового ядра від застарілих елементів, що не відповідають новим умовам розвитку системи.

Глибина трансформацій складових генотипу різна, однак якщо пропустити час трансформації чи провести її в тому напрямку, то система закінчить своє існування, зійде з історичної сцени (наприклад, СРСР).

Вибір того чи іншого напрямку трансформації здійснюється людьми, їхніми колективами тощо. Такий вибір може бути стихійним чи цілеспрямованим. В умовах ринкової економіки трансформації носять саме стихійний характер, що виражається в появах криз, вихід з яких здійснюється на основі цілеспрямованих дій інноваторів.

Таким чином, можна говорити про своєрідні трансформаційні цикли, що є складовою частиною перебудови в суспільстві. Трансформації здійснюються на основі боротьби протилежних сил, що представляють нову та стару системи, які саме змінюються. Еліта систем, що уходить намагається продовжити своє існування і положення, роблячи квазіінновації. Від взаємодії складових систем, що борються залежить ефект трансформації діючої системи на новому етапі циклічної динаміки.

Хвиля інновацій є завершальною стадією радикальних трансформацій в економіці. При всій багатоглибості визначеності дефініції інновацій, їх слід визначити як внесення змін у види людської діяльності через нові елементи та способи, які підвищують ефективність такої активності.

Висновки. Однією з особливостей розвитку світової економіки на початку XXI століття є прогресуюча глобалізація, яка характеризується неоднозначним впливом на стан економічного розвитку країн світу. Глобалізація світової економіки створює реальні проблеми для багатьох країн посилюючи негативні тенденції для ринкової економіки в цілому. Тому процес глобалізації створює серйозні проблеми перед державою. За цих умов особливо актуальним є проведення адекватної економічної і соціальної політик, здійснення фінансового контролю і регулювання з боку держави, а також покращення економічної політики з метою нівелювання негативних наслідків глобалізації і використання тих можливостей, які вона надає для прискорення економічного розвитку.

Список використаної літератури

1. Яковец Ю. В. Глобальные экономические трансформации XXI века / Ю. В. Яковец. – Москва : Экономика; 2011. – 382 с.
2. Богданов Тектология. Всеобщая организационная наука. / А. А. Богданов. – М. : Экономика, 1998. – 304 с.

MODERN APPROACHES TO THE STUDY OF ECONOMIC TRANSFORMATION

Zhuravliov O. V.

Candidate of economic sciences, associate professor of the Department of International Economic Relations of V. N. Karazin Kharkiv National University.

Abstract. *The article is devoted to the problems of further study of theoretical approaches transformation of economic systems that can be used for the analysis of structural changes in the double-periphery countries.*

Globalization is not only required in some cases strengthening state intervention in the economy, but also affect the whole system of forms and methods of state macroeconomic policy. In general, it can be argued that globalization significantly changes the ratio between the external and internal factors in the development of national economies in favor of the former.

Revealed that the economic transformation of scientific category in general scientific understanding is a structural change forms and stages of functioning of social systems at different stages of economic cycles.

It should be noted that there is a dialectical relationship between the transformation of the form and content of particular public. This change is that any transformation is the result of human activity, although this process play a key role pattern of society, the dynamics of nature, etc.

The choice of the transformation is carried out directly by people and their groups – spontaneously or purposefully. In the initial stages of development of a society dominated by the spontaneous transformation as observed in the market system – with reluctance crisis processes, joint action of the market lead to the economic crisis. Post-crisis alignment of asymmetries is possible only if concerted actions of economic entities that use tradition and innovation.

Transformation is a key tool for genetic variability and adaptation of existing systems to changes in external and internal environments of development. This purification of the ancestral core of obsolete items that do not meet the new requirements of the system.

Depth transformation components genotype is different, but if you miss the transformation or hold it in that direction, the system completes its existence, down from the historical scene (eg, the USSR).

It is noted that in modern economic literature and rather no common synthetic theory covering various aspects of economic and financial transformation.

Key words: *structural changes, double peripherals, economic and financial transformation, globalization, opposition forces.*

Referances

1. Yakovets Y. V. Global economic transformation of the twenty-first century / Y. V. Yakovets. – Moscow : Economy; 2011. – 382 p.
2. Bogdanov A. A. Tectology. General organizational science. / A. A. Bogdanov. – M. : Economics, 1998 – 304 p.

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ИССЛЕДОВАНИЮ ТРАНСФОРМАЦИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ

Журавлев А. В.

Кандидат экономических наук, доцент кафедры международных экономических отношений Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина.

Аннотация. *Статья посвящена актуальной проблеме дальнейшего исследования теоретических подходов трансформации экономических систем, которые могут быть использованы для анализа этих структурных сдвигов в странах двойной периферии.*

Процессы глобализации не только требуют в ряде случаев усиление вмешательства государства в экономику, но и влияют на всю систему форм и методов государственной макроэкономической политики. В целом можно утверждать, что глобализация существенно меняет соотношение между внешними и внутренними факторами развития национальных хозяйств в пользу первых.

Выявлено, что трансформация как экономическая научная категория в общенаучном понимании представляет собой структурное изменение форм и этапов функционирования общественных систем на различных фазах экономических циклов.

Следует отметить, что существует диалектическая взаимосвязь между трансформацией формы и содержания систем, в частности общественных. Такое изменение заключается в том, что любые преобразования являются результатом деятельности людей, хотя в этом процессе играют ведущую роль закономерность развития общества, динамика природы и т. д.

Выбор того или иного направления трансформаций осуществляется людьми, их группами – стихийно или целенаправленно. На первоначальных этапах развития общества доминировал стихийный характер трансформаций, и наблюдается и в рыночной системе – при нежелании кризисных процессов, совместные действия субъектов рынка приводят к кризисным явлениям в экономике. Посткризисное выравнивание таких асимметрий возможен лишь в условиях целенаправленных действий субъектов хозяйствования, использующих традиции и инновации.

Трансформации является главным инструментом наследственной изменчивости, адаптации системы к существующим изменениям во внешних и внутренних средах развития. При этом происходит очищение наследственного ядра от устаревших элементов, не соответствующие новым условиям развития системы.

Глубина трансформаций составляющих генотипа разная, однако если пропустить время трансформации или провести ее в том направлении, то система закончит свое существование, сойдет с исторической сцены (например, СССР).

Отмечено, что в современной экономической литературе нет единой синтетической теории, охватывающей различные аспекты экономической и финансовой трансформации.

Ключевые слова: *структурные сдвиги, двойная периферия, экономическая и финансовая трансформация, глобализация, противостояние сил.*